

CONTRIBUȚII LA ISTORIA CÎNTECULUI NOSTRU POPULAR

Un cîntec din colecția lui A. Pann

GH. CIOBANU

Cunoașterea temeinică a creației muzicale populare actuale ocupă, pe zi ce trece, un loc tot mai important în preocupările specialiștilor noștri. Căile pe care se urmărește ajungerea acestei ținte sînt, îndeosebi, următoarele: a) cercetarea comparativă a elementelor: arhitectonic, melodic, ritmic, etc. a numeroase exemplare ce aparțin la genuri diferite; b) urmărirea transformărilor suferite de-a lungul timpului de diferite melodii care circulă astăzi.

Pe cît de numeroase sînt exemplarele melodice care pot fi folosite la punctul *a*, pe atît de puține sînt cele care pot fi folosite la punctul *b*, mai ales cînd este vorba de exemplare vechi de peste un secol. Este adevărat că, datorită cercetărilor susținute ale unor muzicologi, dintre care menționăm în primul rînd pe Prof. G. Breazul, am ajuns să cunoaștem probabil tot ce s-a publicat înainte vreme, în notație occidentală, din creația noastră populară — nu putem face, din păcate, aceeași afirmație cînd este vorba de notațiile cu semiografia bizantină — nu s-a urmărit însă, în mod deosebit, care dintre melodiile vechi mai circulă și astăzi. Avînd, de cîțiva ani, preocupări în această direcție, vom căuta să umplem — cel puțin în parte — acest gol prin prezentarea unei serii de cîntece care au circulat la noi în prima jumătate a secolului trecut, urmărindu-le — desigur, cît va fi posibil — atît în publicații cît și în circulația orală¹. Înțelegem să nu urmărim numai melodiile populare, ci și pe cele de origine cultă care au circulat în București după anul 1800. Multe cîntece dintre acestea le găsim semnalate, numai cu titlu, în diferite publicații, mai ales la I. Ghica și N. Filimon; altele le aflăm prin diferite manuscrise, atît romînești cît și grecești. Intenționăm să publicăm aceste melodii pentru următoarele considerente: 1) interesează trecutul nostru cultural; 2) au contribuit la formarea repertoriului și chiar a stilului de execuție lăutăresc; 3) unele dintre ele au pătruns, prin lăutari, în masa țărănească.

Așa dar, melodiile pe care le vom prezenta în numerele viitoare ale «Revistei de Folclor» aparțin ca origine, la trei categorii distincte: a) *populare*, b) *culte*, de influență, sau chiar origine orientală sau occidentală; c) *lăutărești*. Cîntecele acestei ultime categorii sînt destul de strîns înrudite cu cele ale categoriilor precedente: cu cele populare ca întindere și metru poetic, cu cele culte ca substanță melodică și ritm. Totul este integrat, bine înțeles, stilului specific lăutăresc de execuție.

¹ Numărul important de melodii netranscrise care se găsesc în arhiva Institutului de Folclor ascunde, desigur, multe alte variante în afară de cele pe care le vom da noi. Toate aceste variante vor apare pe măsură ce se va face transcrierea înregistrărilor ce le avem.

Vom prezenta melodiile fără multe comentarii dar, pe cât va fi posibil, cu cât mai multe date. Începem cu urmărirea unor cîntece din colecția lui Anton Pann.

În anul 1852 Anton Pann scoate cea de a doua ediție a importantei sale publicații de cîntece pe care, nu fără umor, a intitulat-o: « Spitalul Amоруlui sau Cîntătorul dorului ». În broșura I-a, la pag. 159 (textul la pag. 135), găsim cîntecul: *Cînd eram mai tinerică*, pe care-l reproducem după publicația recentă în care au apărut toate cîntecele sale de lume ².

Andantino

Cînd e ram mai ti-ne-ri

că Sbu-ram ca o pă-să-ri - că Sbu-ram ca o pă-să-ri-că.

Iată și textul complet al acestui cîntec:

*Cînd eram mai tinerică
Zburam ca o păsărică;
Nu știam ce este frică
Nu mă temeam de nimică.*

*Și zburam din cracă-n cracă
N-avea nimeni ce să-mi facă;
Petreceam în dezmierdare
Fără nici o supărare.*

*Dar un vînător, dușmanul !
Cum mă văzu-și făcu planul
Și trei fîre de păr scoase,
Vrăjite și fermecoase,*

*Și le făcu lășișoare
De mă prinse de picioare,
Și mă puse-n colivie,
Numai lui ca să mă fie.*

Este prima publicație, după cîte știm pînă acum, în care apare acest cîntec. Pentru a putea urmări mai ușor atît păstrarea conturului melodic cît și elementele melodice noi care s-au introdus în celelalte variante, am însemnat cu literele mari ale alfabetului fragmentele melodice corespunzătoare versurilor. Orice literă repetată indică reluarea, mai mult sau mai puțin exactă, a rîndului melodic corespunzător.

De remarcat că primul rînd melodic însemnat cu *A* este alcătuit din două motive melodicoritmice egale și absolut identice, în timp ce la celelalte variante repetarea se face numai cu un singur motiv, care îmbracă totuși întregul vers . . .

² Vezi: Anton Pann, *Cîntece de lume*, transcrise din psaltică în notația modernă, cu un studiu introductiv de Gh. Ciobanu. București, Ed. de stat pentru literatură și artă (1955), nr. 16 (p. 118).

Al doilea autor care publică acest cîntec este I. A. Wachmann³. La acesta lipsește textul, dar titlul, alcătuit din primele două versuri:

*Cînd eram în floarea mea,
Sburam ca o păsărea,*

dovedește că este vorba de același cîntec, nu numai ca melodie ci și ca text. Iată cîntecul publicat de I. A. Wachmann:

Andante piangevolo

Comparată cu a lui A. Pann, melodia lui I. A. Wachmann este mai dezvoltată: s-a introdus o nouă linie melodică, pe care am însemnat-o cu C, precum și două scurte refrenuri, însemnate cu Rf^1 și Rf^2 .

De remarcat că prima dată A-ul este alcătuit tot din două motive melodice identice, și că la revenire se reia, ca și la A. Pann un singur motiv.

Ca dată, I. A. Wachmann își publică melodia numai la 5 sau 6 ani după Anton Pann⁴.

³ Vezi: I. A. Wachmann, *Mélodies valaques*. IV Les bords du Danube, Vienne, Wessely & Busing, f. d., nr. 4 (p. 6).

⁴ Pînă în prezent nu avem date asupra anului apariției celor patru caiete cu cîntece ale lui I. A. Wachmann. Prof. Gh. Breazul (v. *Patrium Carmen*, Melos, Culegere de studii muzicale, scoase de G. Breazul, I. Craiova, Scrisul Românesc, (1941) p. 348-349) socotește că primele caiete au apărut «în jurul anul 1848». În același timp compozitorul

Cea de a treia variantă publicată o aflăm la D. Vulpian⁶. Acesta dă și textul, după cum se vede din exemplul ce urmează:

Allegro assai
Con fuoco (orig. în Re)

Cînd e ram în floarea mea
Sbu ram ca o pășărea
Și sbu ram din crăcă-n crăcă, N-a-vea ni-me ce să-mi făcă,
N-a-vea ni-me ce să-mi făcă, Ce să-mi făcă
că N-a-vea ni-me ce să-mi fă -
că
Și sbu ram din loc în loc Tot um -
blind du-pă no-roc, N-a-vea ni-me ce să-mi fă - că,
Și sbu ram din crăcă-n crăcă

Această variantă este mult mai apropiată atât melodic cât și arhitectonic, de cea a lui I. A. Wachmann, decît de a lui A. Pann, cu toate că înrudirea dintre ele este categorică.

și muzicologul Zeno Vancea presupune că I. A. Wachmann și-a tipărit culegerile «probabil în 1857» (v. *Contribuții la studiul armoniei muzicii noastre populare*. Cu privire la armonia muzicii lăutărești. «Muzica», nr. 4/1953, p. 14).

În ceea ce ne privește, socotim că I. A. Wachmann nu și-a scos odată toate cele patru caiete, ci pe rînd, începînd din anul 1848. Dacă al treilea caiet a apărut deabia prin 1851 sau 1852 — prof. G. Breazul afirmă că o critică asupra acestui caiet a apărut abia în 1852, ceea ce fixează oarecum și data apariției publicației — Caietul IV n-a putut apărea în nici un caz înainte de 1857. Acesta este anul cînd V. Alecsandri a scris versurile la *Hora Unirii*, (v. N. Iorga, *Istoria literaturii romînești în veacul al XIX-lea*, vol. III, Văleni de Munte 1909, p. 238), pentru care Al. Flechtenmacher a scris muzica. I. A. Wachmann publică melodia lui Flechtenmacher, cu titlul «*Hora Unirii*», în acest al IV-lea caiet, la pag. 14.

⁶ Vulpian publică melodia de două ori: 1) în: *Musica populară. Balade, Colinde, Doine, Idyle*, voce și piano Ed. Culegătorului, (1885?), nr. 66 (p. 31) și 2) în: *Musica populară. Romanșe*, vol. III, voce și piano, București, Socec f. d., nr. 77 (p. 32). Varianta dată de noi este luată din această ultimă publicație.

Spre deosebire de ce am constatat la A. Pann, la D. Vulpian fiecare dintre cele două motive melodice de la început îmbracă un vers întreg. Cum se explică această deosebire? Se prea poate ca « Moș Puiu » — lăutar bucureștean de la care D. Vulpian și-a cules multe din melodiile sale — să fi cîntat astfel cîntecul. Felul însă cum se prezintă textul în cele două variante ale sale — ambele sînt culese de la același « Moș Puiu », totuși textul este altfel pus sub muzică — ne face să ne îndoim. Avem impresia că D. Vulpian a notat melodia așa cum a prins-o la flautul său, și că a dat altuia, total nefamiliarizat cu cîntecul românesc, să-i treacă textul sub muzică. Abstracție făcînd de această nepotrivire, înrudirea variantei D. Vulpian cu cele precedente este categorică.

Acestea sînt, din cîte cunoaștem pînă acum, singurele variante ale acestui cîntec care au fost publicate. Cîntecul a circulat însă și pe cale orală, și nu numai în București, de unde a putut fi cules de cei trei muzicieni de mai sus, ci și în alte părți. G. Dem. Teodorescu⁶, de exemplu, a cules cîntecul, pe la 1883, de la Petrea Crețul Solcan, vestit lăutar brăilean. Pe la 1870, G. Dem. Teodorescu l-a auzit și scris în parte de la maică-sa. Mai mult ca sigur că aceste versuri se cîntau, de către cei de la care le-a cules, pe o melodie înrudită cu cele ce le-am văzut.

Cu altă melodie, textul a fost cules de prof. G. Breazul, mai aproape de zilele noastre, din com. Sisești, reg. Craiova⁷.

Dar ceea ce e mai interesant este că acest cîntec — melodie și text — circulă și astăzi. El a fost cules, în luna mai, anul 1949, de la lăutarul Gh. Moțoi din com. Clejani, reg. București⁸. Vezi exemplul care urmează.

Comparat cu variantele precedente, cîntecul apare înrudit de aproape cu acestea. Interesant cum, ca și la A. Pann, primul vers se întinde pe două motive melodice asemănătoare.

Ca arhitectonică, varianta Moțoi se apropie de cele ale lui I. A. Wachmann și D. Vulpian: la fiecare dintre acestea s-a introdus, față de varianta Pann, cîte un rînd melodic nou, însemnat la prima cu *C* iar la a doua cu *D*, s-a introdus și aici unul absolut nou pe care, pentru a-l distinge de celelalte, l-am însemnat cu *E*. Se constată totuși o mai mare libertate în înlănțuirea rîndurilor melodice la Gh. Moțoi, iar diferitele părți ale melodiei sînt supuse la o continuă variație. De aici toată frumusețea acestei variante, aici trebuie căutat secretul de ce nu te oboșește, ori cît ai cînta-o.

Rîndul melodic introdus nu este decît o simplă contaminare, fiind împrumutat unui cîntec « de dragoste » mult cîntat prin părțile locului. Tot contaminări trebuie să fie și rîndurile melodice deosebite ale celorlalte variante.

MM.♩ = 44

⁶ G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române*, Buc., Tip. modernă, 1885, p. 280

⁷ Vezi: G. Breazul, *op. cit.*, p. 237.

⁸ Vezi: Arhiva Inst. de Folclor, Fonograma nr. 4057.

M.M. ♩ = 94 (vioara)

à of faa - ie ver - de
 vi o - rea of of Cînd ie - ram pe
 vre - mea mea Zbu - ram ca o pă - să - rea
 Și zbu - ram din pom în po - mi Ca un pu - i - șor de - șoim
 Și zbu - ram din cra - că - n cra - că Na - vea ni - meni ce să - mi fa - că
 Și Dar un hoț de vi - ră tor Smul - se trei fi
 re de păr Smul - se trei fi - re de pă - ri
 Și - mi fă cu d - un lăn - ții șo - ri Și mi - l pu - se
 la strîm - to - ri. Să - riți frați, să riți su - ro - ri
 Căș' mă - pu - că de pi cio - ri Căș' mă - pu - că
 de pi cior Of! Lo - go fe - te
 Zău - fi - ra - che - of! of! Pof - tim de la

gai-ca car-te, Pof-tim de la gai-ca car-te
De la mi-ne-un ră-vă șel Să-t tri met du
pă mi șel Că mi-e boa-la de la e li

Ată dar un cîntec pe care l-am urmărit pe un interval de o sută de ani. Această urmărire am făcut-o pe documente ce pot sta la îndemina oricui; cîntecul însă trebuie să fi circulat și mai înainte de a fi fost notat și publicat de Anton Pann. Pentru că nu este de presupus că imediat ce a apărut a și fost prins «din zbor» de Anton Pann și introdus în al său «Spital al Amurului». Desigur că este greu de spus cînd va fi apărut, dar dacă socotim că adevărată presupunerea lui O. Densușianu⁹ cum că următoarele versuri ale lui Ienăchiță Văcărescu

*Intr-un copaciu zarifior,
Un șoim prins în lănișor
Strigă, amar ciripind
Norocul său blestemînd:
— Multe păsări am vînat*

*Și-mi ziceau șoim minunat;
Iar aici laș fiind întins,
Cum am dat, pe loc m-am prins
De inimă, nu de cap,
N-am nădejde să mai scap*

sînt inspirate dintr-o variantă poetică a cîntecului nostru, trebuie să socotim întregul cîntec ca anterior anului 1787, cînd tipărește Ienăchiță Văcărescu versurile de mai sus.

Dacă au existat versurile pe atunci, este de presupus că a existat și melodia pe care am văzut-o, deoarece este cea mai veche pe care o cunoaștem și cea care încă mai circulă în jurul Bucureștiului. Așa fiind, socotim că sîntem îndreptățiți să atribuim acestui cîntec o vechime de cel puțin 170 de ani.

ПЕСНЯ ИЗ СБОРНИКА АНТОНА ПАННА

Данная статья кладет начало описанию ряда древних напевов, взятых будь-то из разных публикаций, либо из отдельных рукописей в византийской или крюковой нотации. Цель их опубликования заключается отчасти в том, чтобы показать, какие старинные народные песни бытуют еще в настоящее время, а с другой стороны — познакомить общественность с напевами бытовавших в Бухаресте после 1800 года народных песен, о которых мы находим упоминания только в различных публикациях. Это к тому же послужит лучшему ознакомлению с эволюцией народной мелодики и с лаутарским репертуаром и стилем.

Для начала речь идет о песне, опубликованной Антоном Панном в 1852 году в сборнике «Госпиталь любви».

Наряду с ней даются три варианта, из которых два были опубликованы (одна Ж. А. Вахманом в *Les bords de Danube*, вторая — Д. Вульпианом в «Романсах»), а последняя была записана в 1949 году от народного музыканта где-то в окрестностях Бухареста.

Сравнивая тексты этих вариантов с опубликованным в 1787 году стихотворением первого поэта Мунтении Енакица Вăкăреску, черпавшим вдохновение из песен лаутаров, автор статьи делает вывод, что эта песня должна восходить по меньшей мере ко второй половине XVIII века.

⁹ O. Densușianu, *Literatura română modernă*, Ed. IV-a, București, Cugetarea, 1943, p. 86–87.

A FOLK-SONG FOUND IN ANTON PANN'S COLLECTION

This article is the first of a series attempting to present a collection of old tunes, selected either from various publications or from manuscripts in Byzantine or psalm notation. The purpose of this paper is, on the one hand, to point out which of the old-songs are still in circulation, and on the other, to popularize the melody of the songs which have circulated in Bucharest after the year 1800 and which are merely mentioned in different publications.

The tunes will, of course, likewise be helpful in investigating the evolution of folk-songs, and in enhancing the present repertory and style of fiddlers.

The series begins with a song published by Anton Pann, in 1852, in the "Spitalul Amoru-lui" — The Hospital of Love.

This is followed by three other variants, two of which have been published (one by I.A. Wachmann in "Les bords du Danube", and the other by D. Vulpian in "Romanțe"), while the last was recorded in 1949 from a fiddler in the vicinity of Bucharest.

On comparing the text of these variants to the verses of the first Wallachian poet, Ienăchiță Văcărescu, verses inspired by a fiddler's song, and published in 1787, the author of the article concludes that the date of the tune of this song must go as far back as the second half of the XVIII-th century.